

Recenze

neupravoval je dle norem současné francouzštiny; u českého vydání to můžeme jen stěží ocenit.

Na druhou stranu přiznejme, že Troyata nelze ani v nejmenším podezřívát, že by psal životopis Kateřiny Veliké s tendencí překroutit ruské dějiny, čehož jsme, bohužel, svědky u některých ruských historiků, kterým panování Kateřiny Veliké slouží pro obhajobu šovinistických cílů velkoruského nacionalismu.

Vyvstává otázka, proč psát tolik kritických řádků ke knize, která nikdy nebyla zamýšlena jako odborná publikace a její autor nebyl historikem, ale beletristou. Odpověď je snadná, protože toto se běžný čtenář nedozví. Informace o autorovi v knize je skoupá a na první pohled kniha splňuje formální požadavky kladené na odborné dílo – obsahuje seznam literatury, rejstřík, chronologický přehled a občas i poznámky pod čarou. Laický čtenář by tak mohl být velmi snadno uveden v omyl, že se mu do rukou dostává odborné moderní francouzské zpracování života Kateřiny II. Troyatovu knihu je třeba vnímat čistě jako biografii, která v sobě snoubí prvky literatury faktu a románu. Skutečně kritický přístup k životu a historickému významu Kateřiny II. však čtenář bude muset hledat v jiných publikacích.

Josef Šaur

ČERVENÁKOVA ESTETICKO-ANTROPOLOGICKÁ KONCEPCE

Červeňák, Andrej: *Reflexie esteticko-antropologické*. Filozofická fakulta UKF v Nitre, Spolok slovenských spisovateľov, Klub Fjodora Michajloviča Dostojevského, Nitra 2008.

U příležitosti životního jubilea shrnul nitranský literární vědec Andrej Červeňák svá pojetí esteticko-antropologické funkce literatury, s níž přišel v průběhu 90. let minulého století a k níž směřoval především skrze své práce o Dostojevském.

První část publikace nese název *Reflexie antropologicko-estetické* a akcentuje tedy jeden pól koncepce; Červeňákovi nestačí „antropologické“ pojetí literárního artefaktu jako příliš obecné a deklarativně je promítá do estetické roviny. Ve studii *Od antropomorfizmu k antropocentrizmu* hledá prapříčiny „člověkologického“ (M. Gorkij) pojetí literatury a shromažďuje údaje od lidského genotypu k Teilhardovi de Chardin, Lévi-Straussovi, Ricoeurovi až k slovenské archeologii. Jisté iniciační momenty nachází již v předsémantických prvcích umění (s. 15–22) a

spojování lidské aktivity se slovem (logos, s. 23–40). Celistvě svou koncepci vykládá pod názvem Esteticko-antropologická koncepcia (s. 41–61). Když na samém počátku autor uvádí jistě neúplný výčet různých koncepcí umění, je to řada vcelku heterogenní, neboť ukazuje jak koncepce, tak jen určité postupy a disciplíny (komparatistika), přičemž poněkud zapomíná např. na genologii, kterou jsme kdysi v Banské Bystrici spojovali s literárněvědnou antropologií, neboť stejně jako je literatura produktem člověka, její existence není možná bez rodového (žánrového) povědomí. Esteticko-antropologická koncepce chce být – jak to vypadá – komplexním pohledem a vlastně nachází jakýsi společný jmenovatel po všechny výše uvedené přístupy. V tom jej její síla a současně slabost. Tzv. marxistická metoda chtěla být ve svých nejlepších polohách 60.–80. let 20. století také takovou syntetickou metodou, která by překonávala své dětské sociologické nemoci, ale tím přestávala být vyhraněným viděním literárního artefaktu, jakkoli jednostranným; je typické, že zastánci marxismu v literární vědě, z nichž většina dnes žije v USA (v našich zeměpisných šířkách jsou její stoupenci v současnosti v drtivě menšině), naopak zdůrazňují ostrou politizaci, utilitarizaci svého přístupu. Jinak řečeno: koncepce zahrnuje především metodologický aparát: ten musí pracovat ostřeji, tedy i jednostrannými a vyhraněnými nástroji, jinak neodhalí mnoho podstatného. Chápe-me tedy esteticko-antropologickou metodu jako shrnující, syntetizující výsledek takových ostrých metodologických řezů.

Problémem je podle mého názoru také uvádění odkazů na literaturu a jakoby blízké názory, které jsou axiologicky nesouměřitelné. V *Esteticko-antropologické koncepci v diskusi* (s. 62–75) stojí vedle sebe názory koryfejí prověřené stovkami prací s názory naivistů, kteří se spokojí s povrchovými tezemi a kteří nikdy nic neobjevili; jsou tu jen proto, že se o koncepci vyjadřují pozitivně. Není lepší kvalitní a objektivní odpůrce než takový příznivec? Na místě A. Červeňáka bych o „názorech“ těchto „kapacit“ v jejich vlastním zájmu pomlčel. Naopak velmi přínosné je pojednání o „estetické teorii všetkého“ (V. Šabík).

Druhá část publikace shrnuje konkrétní autorovy výzkumy; zde je už živý literární text a ten dokazuje, že esteticko-antropologická koncepce literatury spočívá především v umění interpretace: taková je práce Zápás o kráľa Leara (snad poněkud pikantní je to, že právě tuto Shakespearovu hru si kdysi vybral hrabě Lev Tolstoj za důkaz Shakespearovy dramatické impotence). Červeňákovy studie jsou dynamické, zabývají se především existenciálními otázkami (*Člověk túži po nesmrteľnosti*); otázka je, zda by se tato koncepce neměla spíše označit za esteticko-existenciální: bylo by to vyhraněnější a přesnější. Ostatně dokládají to právě autorovy studie o snu, jimiž již dříve zaujal (*Sen v paradigmách umenia a literatúry*, s. 106–110). V centru badatelovy pozornosti stojí člověk-autor, méně již člověk-recipient, který chce uměním přesáhnout svou ontickou omezenost; proto se autor esteticko-antropologické koncepce nemůže vyhnout axiologii (*Na margo*

Recenze

preverených hodnôt, s. 111–138, v črtách o Puškinovi, Lermontovovi, Čechovovi a Dostojevském).

Rýsovalo se od počátku, ale závěr to definitivně potvrzuje: Červeňákova esteticko-antropologická koncepce má výraznou mesianistickou dimenzi: “Nastává čas, aby sa veda a umenie, technika a kultúra spojili v zápase o človeka, ktorý poskytuje zmysel všetkému, čo existuje [...] Musí dôjsť k jednote ľudského ducha...” (s. 149–150). Podobné všeobjímající pokusy jsou známé i z filologické hermeneutiky, kdy se její aplikace spojuje s úlohou proroka a vizionáře, takto postupují i někteří zastánci recepčních přístupů přímo v místě Červeňákova působení. Přesahy od vědecké metody a koncepce jsou jistě možné, ale zatím by možná stačilo zkoušet její hrany a hranice, její rozpětí na konkrétním materiálu.

Červeňákova esteticko-antropologická koncepce umění a literatury je inspirativní, je v ní nezbytný díla raťia i emoce; vytvoření takové vědecké školy však předpokládá i jistou obezřetnost a vnitřní oponenturu místo nekonfliktní deklarativnosti, nutnost opřít se o jistou kritiku vlastní a cizí, méně se opírat o beztvare přitakávání těch, kteří literatuře nerozumějí. K oné vnitřní oponentuře patří jistě i nepominutelné výsledky imanentních metod, tedy i českého i jiného strukturalismu a neostrukturalismu, slovenských komunikativních přístupů, Ďurišinovy meziliterárnosti; to se ovšem týká i filologicko-areálových studií – všechny tyto přístupy mající značný komplementární potenciál si vyžadují další promyšlení a zkoušení, a to hlavně ve vztahu k vnitřnímu ustrojení literárního artefaktu, tedy toho, jak propojit tyto makrokoncepty s průnikem k podstatě tvorby; to si kdysi uvědomovali strukturalisté i fenomenologové (R. Wellek).

Červeňákovo pojetí již přineslo svou akcentací antropologie své plody; jeho další vývoj závisí na výše uvedeném, ale hlavně na osobnostech, které je budou kriticky rozvíjet. Andrej Červeňák je ovšem jako tvůrce v tomto ohledu osobností klíčovou a také tento sumarizační svazek to opět barvitě dokládá.

Ivo Pospíšil

SOUČASNÉ RUSKÉ DRAMA

Современная российская драма. Russisches Gegenwartsdrama. Материалы Международной научной конференции. Materialien der internationalen wissenschaftlichen Konferenz. (27–29 сентября 2007, Казань). Ред. колл.: И. Бидерманн, Е. Н. Шевченко, Т. С. Шахматова. Казань, РИЦ «Школа», 2008, 244 с.